

XULIO RICARDO TRIGO

Nous camins per a la traducció

Convé als raonaments que vull desenvolupar fer una petita classificació, sempre tenint en compte l'arbitrarietat de les classificacions en literatura. Si parlem de traductors, no ens costaria arribar a una divisió simple. Per una banda, hi ha el traductor vocacional que, per plaer o com a forma de vida –que no recomano–, treballa les obres d'altres per assolir versions en la llengua pròpia. Per una altra, hi hauria l'escriptor-traductor, capaç de tractar textos aliens com si fossin propis, la qual cosa no sé si és bona o dolenta. En tot cas, ho podríem discutir llargament.

Vull parlar d'aquesta mena de traductor, l'escriptor-traductor, el creador que decideix rellegir, situar o reinterpretar les claus literàries del seu temps. L'impuls de l'escriptor-traductor té motivacions molt diverses, però hi ha una que vaig conèixer fa temps i que em persegueix des d'aleshores. Llegint una antiga entrevista amb Julio Cortázar vaig trobar un argument del tot insuperable. El periodista de torn preguntava l'autor de *Rayuela* quin seria el consell més adequat per als escriptors que comencen, una qüestió que, certament, no es pot considerar original. La resposta de l'argentí va ser que el consell no només era útil per als escriptors novells, també els més avesats el podrien aprofitar si agafaven el guant. Què va dir Julio Cortázar? Senzillament va explicar una cosa que molts de nosaltres haurem experimentat: "Tot escriptor té importants llacunes creatives. Hi ha moments que la imaginació sembla aturar-se, que les idees ens surten repetides, la ploma només ens torna allò més fosc de nosaltres mateixos. És en aquestes circumstàncies que la traducció pot resultar un gran ajut. Sobretot perquè traduir és escriure amb l'argument ja donat i qui troba plaer en l'escriptura s'hi pot sentir alliberat, si més no de manera momentània, donant forma a pensaments aliens."

Aquest consell, com podeu comprovar, va més enllà del concepte de traducció per a tocar de molt a prop els fonaments de la creativitat. És el més valuós de les paraules de Cortázar: considerar la traducció com un motor capaç d'engegar mecanismes ocults, com una eina que genera la il·lusió suficient per alimentar l'escriptor en hores baixes.

Però la pràctica de la traducció també neix per la necessitat de comunicar-se més íntimament amb autors d'altres llengües. Conec poetes que versionin les obres d'altres amb la intenció d'arribar a una lectura més intensa. Traduir, i no és cap secret això, és llegir d'una altra manera. Podem fer nostres les impressions creatives dels

autors que ens són més pròxims, i ens obliga a considerar les opcions, a enriquir-nos trobant-hi la veritat que s'amaga darrere del llenguatge.

Fa poc temps va morir el poeta Marià Villangómez, un autèntic mestre de la poesia catalana que va tenir l'oportunitat de publicar en vida les seves traduccions d'altres autors. Sé que potser exageri si dic això, però la història ens porta per un camí on només les exageracions semblen capaces de despertar consciències. Diré que si hagués d'escollir entre l'obra poètica pròpia de Marià Villangómez i les seves versions de poetes de totes les èpoques, molt possiblement optaria per aquestes últimes. I no perquè la seva obra sigui rebutjable. Tot al contrari: l'enorme projecció de la seva poesia el va convertir en un traductor excepcional. I, no ho oblidem, cada època necessita revisar des de la seva perspectiva la història de la literatura, la qual cosa també ens fa recordar que les traduccions s'ajusten al seu moment històric i, amb molta freqüència, hi ha clàssics que no ens arriben perquè havien estat traduïts amb paraules d'altre temps.

Segur que ningú no dubta, en aquest punt de la meua intervenció, que m'he centrat en la traducció poètica, però no crec que aquestes idees deixin fora la traducció d'altres gèneres. Convindrem, però, que la traducció de la poesia té molts avantatges. Hi ha un afegit de possible immediatesa en la brevetat connatural a la poesia. Hi ha una concentració de sentits que ens pot ajudar a entendre l'essència d'aquesta tasca amb la qual no sempre podem comptar si traduïm, posem per cas, novel·la o assaig.

Una experiència breu però intensa perseguint la publicació de traduccions d'escriptors gallecs al català només em permet parlar d'uns resultats mediocres. Durant els últims deu anys he pogut, en gran part per plaer propi i com a complement de la meua creativitat, traduir dues dotzenes de llibres. D'aquests, i dels nombrosos intents de traduccions que no he acabat mai perquè l'esforç era massa gran per a quedar-se al calaix –parlo de novel·les, és clar-, només s'han publicat una dotzena de títols. Altres esperen les llargues cues de les editorials, sobretot si es tracta de poesia, on les dificultats per publicar de molts poetes importants en la llengua del país, amaguen necessàriament les traduccions de poetes d'altres àmbits.

Al voltant del 30% de les traduccions del gallec al català dels últims anys han estat iniciativa meua. No puc dir que estic satisfet. Sobretot perquè això demostra que el bagatge és pobríssim, que les gestions fetes des de les associacions per aconseguir un compromís de l'administració no han arribat gaire lluny. En aquest sentit és significatiu l'impuls que des del govern balear es dona a les traduccions d'escriptors mallorquins a altres llengües. De vegades hem discutit en aquest fòrum del Galeuska iniciatives semblants, però els resultats han estat nuls, i tinc molt clar que la majoria de

les vegades no ha estat culpa nostra.

Però potser ha arribat l'hora de parlar de l'essència de la traducció. Traduïm per a conèixer millor els altres, és una tasca doncs que persegueix el coneixement, la nostra formació personal. Recordem que Álvaro Cunqueiro havia traduït, per al seu ús personal, tota l'obra de François Villon; i també que optava per una fórmula que aplegués literalitat i bellesa, sens dubte la recepta més difícil i exigent per a un traductor.

Em pregunto si no ens enganyem cada vegada que intentem concentrar els nostres esforços només en el format d'un llibre. És clar que no podem abandonar aquesta perspectiva, però ¿no és cert que tenim altres possibilitats al nostre abast? Per què no dur endavant entre tots un portal d'Internet on es puguin exposar aquests esforços? Per què no fer una pàgina web on el Galeuska estigui representat amb literatura, amb la literatura dels nostres països traduïda al basc, al gallec i al català? Mantenir una pàgina semblant costaria molt menys del 10% del que ha costat aquest congrés.

La meva opinió és que la vintena d'anys que ve celebrant-se el Galeuska, a més d'uns quants amics impagables, no ens ha proporcionat uns grans beneficis intel·lectuals. Parlem molt de situacions generals, però no sempre sabem amb qui parlem. Ara que tenim al nostre abast una eina com l'Internet potser hagi arribat el moment de plantejar-se la traducció com alguna cosa més que una feina el resultat de la qual és un llibre. I potser penseu ara mateix que vull convertir a tothom en traductor, però no és cert. Més aviat m'anima un pensament: si només 10 de les quaranta o cinquanta persones que ens reunim cada any s'atrevis a investigar des de la traducció l'obra d'algun company, els resultats d'aquests vint anys haurien estat molt distints pel que fa al coneixement entre les tres llengües. És cert que traduir, ni que sigui un poema, sense possibilitat de veure'l editat és una tasca que sembla incompleta. Però l'Internet ens dóna l'oportunitat de transmetre no sols informació i immediatesa, també admet idees, textos, traduccions. Sé que tot això comporta molts problemes d'organització, que s'ha de saber trobar entre tots la manera d'articular la feina.

Fa molt de temps que les revistes han deixat de ser un objectiu per als joves escriptors -sobretot parlo dels Països Catalans, els que més conec- però tenim ara una nova època per davant, la literatura pot anar més enllà del paper imprès. Hauríem, però, de discutir les fórmules per aprofitar els mitjans al nostre abast.

Amics, amigues. El nostre patrimoni és el llenguatge, per ell ens reunim i, en molts casos, per ell continuem vius. No obstant això, el llancen per la finestra, cada any, potser perquè tota la parafernàlia d'editors, mitjans de comunicació i altres consideracions socials de la literatura, és veritat que en molts casos depriments, tot

això ens fa oblidar els nostres objectius. Uns objectius que no poden ser altres que l'extensió de la paraula en el temps. Si més no, aquesta és la meva idea de l'escriptura i, paral·lelament, de la traducció.